

Dalbyover Kirke Runesten

Viking Age

Runic stones

Runic stones

Dalbyover Kirke set fra syd

INDLEDNING TIL DE DANSKE RUNESTEN:

Runesten – Telegrammer fra fortiden

Runesten – de ældste magiske, rørende og betagende meddelelser vi har i skriftlig form, taler til os i telegramform fra en fjern fortid med fortællinger indhugget i sten. De står endnu spredt i det danske landskab og rigtigt afkodet giver de indblik i livet for mere end tusind år siden med store bedrifter, forfald, svig og død og med både helte og skurke. Runestenene, med deres evigt varende sætninger, er fra en tid hvor nutidens samfundssystem blev grundlagt og løfter lidt af sløret for, hvor vi kommer fra og fungerer som et spejl for nutiden.

Fra det gamle danske land – altså nutidens Danmark. Skåne og Slesvig – kender vi til omkring 260 runesten. De udgør dog blot en lille del af det oprindelige og ukendte antal. De første runesten blev rejst i begyndelsen af vikingetiden omkring år 700, men langt de fleste stammer fra vikingetidens slutning ca. år 975-1025 efter kristendommens indførelse.

De fleste runesten er ligesom stenalderens stendysser nu forsvundet. I det, med undtagelse af Bornholm, bjergfattige danske landskab, har store sten altid været et eftertragtet byggemateriale. Mange runesten forsvandt derfor og blev for eksempel blev genanvendt ved opførelsen af landets mere end 1.500 stenbyggede kirker fra 1100-tallet og indtil reformationen 1536, eller slået til skærver i forbindelse med for eksempel vej- og broanlæg og senere jernbaner.

Kun enkelte af de danske runesten står i dag på deres oprindelige plads i det åbne land. Runestenene blev rejst ved samfundets samlingssteder f.eks. gravhøje, broer, veje og overgangssteder i landskabet, hvor de med sikkerhed blev set og måske også opsøgt for at mindes den afdøde, der som regel, sammen med runestensfabrikanten, nævnes med navn i runeteksten.

I dag står runestenenes tekster blot indhugget i stenens overflade og sammen med senere forvitring og anden påvirkning af stenens overflade, kan runerne ofte være svære at se og afkode. I vikingetiden stod runerne nok tydeligt frem. Flere runesten har vist spor fra en nu for længst forsvunden opmaling med for eksempel klare okkergule og røde jordfarver, som gav liv til både tekst og inskriptioner.

Bevaring og fredning.

Runestene blev først beskyttet gennem fredning med Naturfredningsloven i 1937 og kun et fåtal står stadig nær eller på deres oprindelige placering. Fra midten af 1800-tallet fik runestenene interesse som nationale monumenter og suppleret med nationalromantiske forestillinger, blev de fleste tilbageværende runesten flyttet til beskyttet område ved landets kirker og herregårde og museer. Flere runesten fra landskabet formodes også at være flyttet til kirker allerede i vikingetiden – måske i et forsøg på af kristne de gamle hedenske sten og grave, hvor de ofte stod.

Østjysk centrum for runesten.

Østjylland er et område med flest kendte runesten i Danmark. Fra området mellem Århus-Viborg-Hobro og Randers og ud på Djursland kendes omkring 50 runesten, hvoraf 9 nu er forsvundet af mange forskellige årsager – for eksempel Københavns brand i 1728. Nuværende Randers Kommune er med det Kronjyske område yderst godt repræsenteret med kendskab til hele 23 runesten, hvoraf 4 er forsvundet. Med fund af 6 runesten står Langå sogn særligt frem, som det mest runestensrige sogn i Danmark, men kun 2 heraf er bevaret: en ved [Langå kirke](#) og en udstillet på Museum Østjylland i Randers. 12 yderligere runesten kan stadig opleves ved og i 8 forskellige kirker i Randers Kommune og disse er omtalt her på fortidsmindeguiden.

Nordens ældste skriftsprog.

At riste (skrive) eller læse runer var sikkert kun behersket af ganske få i jernalder og vikingetid. Forud lå årtusinders dybe traditioner for mundtlig overlevering og fortælling og med dette første nordiske skriftsprog grundlagdes den virkelighed, vi i dag omgiver os med i al selvfølgelighed både trykt og digitalt.

Runer er nordens ældste skriftsprog og fungerede som et nordisk sidestykke til det latinske alfabet fra omkring år 200 e.Kr. Først sent i middelalderen i 1400-tallet vandt det latinske alfabet indpas i Norden. Runer blev ikke bare indhugget ("ristet") på runesten. Fra arkæologiske udgravninger, hvor organisk materiale er bevaret, kendes talrige såkaldte "runepinde" og "runestave" med forskellige indskrifter om varer, aftaler eller regler – og selv kærlighedsbreve blev forfattet med runer.

Vikingetidens runealfabet, det såkaldte "Futhark" med i alt 16 tegn, har sit navn efter alfabetets første 6 tegn. Det afløste i vikingetiden jernalderens ældre 24 tegns runealfabet. I løbet af middelalderen udviklede runealfabetet sig igen til at omfatte 32 tegn. I vikingetidens runealfabet benyttedes flere runer om mere end én betydning/bogstav og udvidede derved mulighederne i det snævre 16 tegns alfabet.

Dalbyover Stenen. Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet

Runestens-teksten i konturorden, som følger stenens kant fra nedre venstre hjørne og afsluttes i det midterste runeband, er opmalet med rød farve og dateres til yngre vikingetid år 970 – 1020.

Oversat til old- og nudansk lyder teksten:

"Tōfi Geddu sun satti ..., fēlaga sinn, fōstra Þōrgnys."

"Tue, Geddes (eller Kættes) søn satte ... sin fælle, Thorgnys fostersøn".

Den bevarede runetekst fortæller altså en klassisk "runestens-historie" om Tue, søn af Gedde/Kætte, som minder sin afdøde "fælle", hvis navn desværre ikke er bevaret. Hans fælle var Thorgnys "fostersøn" – altså plejesøn.

Fælle var i vikingetiden et medlem af en krigerskare, en hird eller et såkaldt lið. Fælle anvendtes ifølge Den Danske Ordbog ofte om "drenge", der er en anden betegnelse for liðenes medlemmer. Muligvis allerede i vikingetiden, men i hvert fald siden hen blev betegnelsen brugt om medlemmer af handelskompagniskaber og andre fællelag.

Vi ved ikke hvor runestenen oprindeligt blev rejst. Mulighederne er mange - som mindsten ved en nærliggende gravhøj kan være et godt bud. En anden mulighed er ved et andet centralt punkt i landskabet, for eksempel ved overgangsteder over ådale, hvor færdslen koncentrerede sig og mange mennesker passerede. Fra Kastbjerg ådal kun ca. 5 km vest for Dalbyover kendes talrige oldgamle passager med stor tidsdybde i form af både sten- og grenlagte vejspor, broer og vadesteder over den tidligere vandrige og sumpede ådal.

På Nationalmuseets hjemmeside kan du finde meget mere om de spændende runesten og runeskriften: [KLIK HER](#).

Se mere om kirkens kalkmalerier [HER](#)

Herunder kan du møde Lisbeth Imer fra Nationalmuseet, som fortæller om de danske runesten.

<https://www.youtube.com/embed/sOaIYLPdiH0>

<https://www.youtube.com/embed/vGZhHzDwNj8>

Våbenhuset er tilføjet i 1891

Kirkens nordvæg med tidligere nu tillukket indgang.

Kirkegården set fra nord.

Runestenen i våbenhuset.

Access

Adresse:

Dalbyover Kirke, Tinghøjvej 8A, 8970 Havndal.

Links Dalbyover Kirke:

<https://www.ommersysseløstrepastorat.dk/pastoratets-kirker/dalbyover-kirke>

https://www.wikiwand.com/da/Dalbyover_Kirke

Koordinater:

56.620304, 10.195119

KRAK kort:

<https://map.krak.dk/m/G1jXW>

Faciliteter:

Offentlig P-plads ved kirken ud til Tinghøjvej.

Offentligt toilet ved kirken.

Afstand til fortidsminde: 60 meter.

• **Kørselsvejledning:**

- Dalbyover Kirke ligger i den lille landsby Dalbyover ca. 6 km syd for Mariager Fjord og ca. 20 km nordøst for Randers.
- Fra Hadsundvej / landevej 507 Randers – Hadsund drejes i Stangerum ad Tinghøjvej mod øst. Følg vejen gennem Vinstrup og frem til Dalbyover, hvor kirken ligger ret ud til vejen ved byens begyndelse.
- Kirken er åben alle dage fra kl. 8-16 og når graver arbejder på kirkegården eller efter aftale. For aftale om åbning kontakt graver Lone Hansen, tlf. 24 81 12 74 / lone.dbo@outlook.dk (træffes ikke mandag)

Practical Information	
ADDRESS	OWNERSHIP
Fosevej , 8983 Gjerlev J, Central Jutland	State-owned
GPS	UTM
56.620340, 10.195210	E573337 N6275758